

# ENERJİ POLİTİKASI OLMADAN GELECEĞİ HAZIRLAMAK MÜMKÜN DEĞİLDİR

f. behçet yücel  
(TEK Eski Genel Müdürü)

1935 yılında Büyük Atatürk'ün direktifleriyle kurulan Etibank; diğer işler yanında, santraller ve hatlar inşa etmek ve bunları işletmek, ayrıca üretim, iletim ve dağıtım ile ilgili her nevi makina ve teçhizatı yapacak fabrikaları kurmakla görevlendirilmişti. Aynı yıl kurulan Elektrik İşleri Etüd İdaresine ise, yurt düzeyinde<sup>(\*)</sup> incelemek ve hidrolik enerji potansiyelinin tesbitini yapmak ve bunun değerlendirme yollarını araştırmak işleri verilmişti. Kuruluş konuları içinde, ileri ve gerçekçi bir görüşü ifade etmektedir. Bu atılcı fikirlerle iyi başlayan hareket; zaman içinde hızını kaybetmiş ve enerji konusunda Türkiye'den çok sonra yola çıkan uluslar bizi kilometrelerce geçmişlerdir.

Avrupa ülkelerinde enterkonnekte sistemin yapımına 1930 yıllarında başlanmış, güvenilir şekle ancak 1970 yıllarında gelinmiştir. Teknolojik ilerlemeler sonucu, daha büyük güçte santral gruplarının tesis edilebilmesi ve daha uzak mesafelere daha büyük güçlerin iletilebilmesi mümkün oldukça enterkonnekte sistemler gelişimlerini sürdürmüşlerdir.

Ülkemizde ise enterkonnekte sistem fikri 1950 yıllarında ortaya çıkmış 1960 yıllarına doğru yapım aşamasına girilmiştir. Oluşumunu tamamlaması, yani tüm yurt sathına yayılması ve üretim, iletim yönünden yeterli hale gelmesi için zamana ihtiyaç vardır. Bu zaman ne kadardır? Bunun cevabını vermek çok zordur. Zira proje, ekipman ve finansman gibi üç ana noktadan dışa bağımlı olmak gerçeği karşısında ortaya kesin bir zaman ölçüsü konulamaz.

Kendi bilim, teknoloji ve sanayi gücümüz mevcut olmadığı sürece, sanayileşmiş ülkelerin daha önce geçtiği yollardan onlardan daha kısa sürede geçmeyi düşünmek elbetteki kendimizi aldatmaktır. Hızla gelişen teknolojiye ayak uydurmuş proje ve mühendislik gücü yoksa; gerekli makina ve ekipmanı imal edecek sanayi mevcut değilse; dış finansman gücü yeterli değilse, doğal kaynaklarımızı üretime dönüştürme hususunda kesin bir zaman vermek elbetteki mümkün değildir.

ama gelecek yıl bu 700 MW olarak ortaya çıkmaktadır. Bugün yılda 5000 Km. iletim hattına ihtiyaç varsa gelecek yıllarda bu 8000 Km. ye yükselmektedir, özetle gün Bugüne kadarki gerçekleştirmelerde ortaya çıkan zorlukların boyutları giderek daha da artacaktır. Çünkü bugün sisteme yılda 500 MW ilave etmek yeterli olabilmekte

(\*) Su kuvveti ve sair enerji kaynaklarını

geçtikçe sorunların boyutları büyüyecek enterkonnekte sistemin oluşumu zaman yönünden daha da belirsizleşecektir. Bu belirsizlik sonucu elektrik sistemi istikrara kavuşamayacaktır. Kesinti ve kısıntılar sürüp gidecektir. Rahatlamalar (yani üretim ve iletim yönünden yeterli olma hali) kısa süreli olacak, rahatsızlıklar tekrar başlayacaktır. Proje, ekipman ve finansman gibi üç ana noktadaki dışa bağımlılığımız makul değerlere ininceye kadar bu düzensizlik devam edecektir.

Yalnız elektrik sektöründe değil tüm enerji alanında durum belirsizlik içindedir. Kaba çizgilerle bugünkü enerji durumunu özet olarak şöyle ortaya koyabiliriz:

"Ülkemiz enerji üretimi tüketimin ancak yarısını karşılamaktadır. Yani % 50 dışa bağımlıdır.

Enerji kaynaklarımızın nicel ve nitel özellikleri hakkında güvenilir bilgilere sahip değiliz. Yani enerji envanteri henüz tamamlanmış değildir.

Ülkemiz enerji kaynaklarını kendi başına donatabilecek; bilim, teknoloji ve sanayi gücünden yoksundur.

Enerji faaliyetlerinin yönetimi dağınık görünümündedir ve bu konuda el yordamıyla hareket edilmektedir."

Oysaki hem üretimi hem de döviz imkânları yetersiz olan ülkemizde bu kargaşanın sürmesine izin verilmemelidir. Aksine enerji alanında başka ülkelere kıyasla daha duyarlı ve daha dikkatli olmak gerekir. Duyarlı ve dikkatli olmak, ciddi ve tutarlı bir enerji planlamasına sahip olmak demektir. Ne yazık ki Türkiye'de kesin çizgilerle belirtilmiş (Ulusal enerji planı) yoktur. Bu nedenle Ulusal planla tespit edilmiş hedeflere ulaşmak için takip edilecek temel esasların bütününi teşkil eden (Ulusal enerji politika-sından da yoksunuz.

Tekrar elektrik sektörüne dönelim. Geniş kapsamlı Ulusal enerji politikasında, elektrik politikasının esasları ne olabilir? İnceleyelim. Bu incelemede dünya ortalamasına paralellik kurmaya çalışalım.

Dünya primer enerji tüketiminde elektriğin payı 1950 yılında % 14 iken, 1970 yılında % 25'e, 1980 yılında ise % 30'a ulaşmıştır.

Yani bugün dünyada tüketilen primer enerji kaynaklarının % 30'u elektrik üretimine tahsis edilmektedir. 2000 yılında bu oranın % 50'yi bulacağı öngörülmektedir. Bu yüksek oranda artan nükleer üretimin büyük rolü olacağı tahmin edilmektedir.

Ülkemizde primer enerji tüketimindeki elektriğin payı 1977'de % 18 iken 1980 yılında % 20'yi geçmiştir. Elektrik üretimine tahsis edilebilecek tüm kömür ve Su kaynaklarından bu yüzyıl sonuna kadar yararlanılabileceği ve 7 — 9 nükleer grup tesis edileceği bu suretle toplam enerji tüketiminde elektriğin payının 1990'da % 30, 2000 yılında % 45'i bulacağı, bu şekilde dünya ortalama ölçülerine yaklaşılabileceği öngörülmektedir.

Şayet elektrik üretiminde kendi doğal kaynaklarımıza

dayalı olmak esası takip ediliyorsa, elektriğin toplam enerji içindeki payının artması, gerçekte dışa bağımlılığın azalması anlamını taşıyacaktır.

Bu esaslar dahilinde yapılan incelemelere göre (1984 - 2000 yılları arasında) yüzyıl sonuna kadar :

- 200 kadar hidrolik santral veya tevsiat sözkonusudur (toplam güç yaklaşık 20.000 MW-yıllık ortalama üretim 62 milyar kwh)

- 40 adet termik grup tesis edilecektir. (Toplam güç yaklaşık 17.600 MW-yıllık üretim 108 milyar kwh)

16 yıllık bu dönemde bu üretime ulaşmak için ilave 90 - 100 milyon ton kömür üretimini temin etmek, 240 milyar m<sup>3</sup> suyu dizgin altına almak gerekecektir. Ayrıca bu elektrik üretimini yurdun dört köşesine iletmek için (her MW'ta 8 km. hesabıyla) 300.000 km. yılda ortalama 18.000 km. enerji nakil hattı gerekecektir, öte yandan bu iletim şebekesi üzerinde toplam 115.000 MVA. lık (MVA olarak üretim gücü başına 2,5 MVA) yani yılda ortalama 7200 MVA.lık iletim trafo merkezine ihtiyaç olacaktır.

Bütün bu gereklerin 16 yılda gerçekleşmesi olası mıdır? Bunun cevabını bir yana bırakarak yukarıda saydığımız yatırımların bugünkü değerlere göre yatırım harcamalarının mertebesini tahmin edelim.

1981 yılı değerlerine göre 1 kW.lık gücün üretiminden dağıtımına kadar tesisi için harcanan para 160.000 TL. dir. Bunun 100.000 TL.si dış paradır. Buna göre 16 yılda devreye alınması öngörülen 37.000 MW.lık gücü üretmek iletmek ve dağıtmak için kurulacak tesisler için bugünkü para değeriyle yaklaşık 6 trilyon TL. sarfedilecektir. Bu sarfiyatın 3,7 trilyon TL.si dış ödemedir ki ortalama olarak yılda 2 milyar dolar demektir.

Buraya kadar sıraladığımız gerçeklerin ve belirlenen rakamların ışığı altında elektrik politikasının vazgeçilmez çizgileri ortaya çıkmaktadır. "Üretimde tamamen özkaynaklarımızdan yararlanmak, kendi bilim ve teknolojimize dayalı elektromekanik sanayini süratle tamamlamak." Bu suretle Ulusal elektrik sisteminin Türkiye'ye yeterli bir yapıya kavuşturulmasındaki belirsizlikler ortadan kalkacaktır.

Gerçekte ağır elektromekanik sanayinin kurulmasında geç kalınmaktadır. Geç kalınan her gün için Türk toplumuna çıkan faturada kabarmaktadır.

1974 yılına kadar Türkiye Elektrik Kurumu'nca Elektromekanik Sanayi projeleri, binbir özenle hazırlanmış ve harekete geçirilecek hale getirilmişti. Fakat bu projeler bir takım siyasi itişmeler arasında eriyip kaybolmuştur.

Her türlü çatışmalardan uzak ve ülkenin yeniden kurulması için her türlü gayretin mevcut olduğu bu dönemde Elektromekanik Sanayinin kuruluşunun tamamlanmasıyla ilgili bütün çalışmaların yapılması en büyük dileğimizdir.